

I VO OLUP

MUZIČKI ČASOPISI U HRVATSKOJ

U V O D

Sve veći razvitak produktivne i reproduktivne muzičke umjetnosti u XVIII i XIX stoljeću i promjena društvene uloge muzike uvjetovali su pojavu muzičkih časopisa. Počeci su u prvo vrijeme bili skromni po broju, opsegu i značenju, ali su s vremenom muzički časopisi postali važan sastavni dio kulture pojedinih društvenih i nacionalnih sredina.

Velike društvene promjene tog vremenskog razdoblja odrazile su se i na muzici. Iz uskog kruga feudalnog dvora ili samostanske opatije muzika izlazi u mnogo širi svijet, u gradove i građanske domove. Mlada i borbena građanska klasa prisvaja za sebe sve vrednote pobijeđenog feudalnog sistema. I muzika je jedna od tih vrednota, pa i njen razvoj uzima nov smjer i snagu, oslanjajući se na borbeni put mlade buržoazije.

Novonastali uvjeti uvelike razvijaju nova dostignuća u muzičkoj produkciji i reprodukciji. Takva je situacija tražila formu koja bi bila u stanju da mnoge probleme stručne naravi javno prodiskutira i da se bori za njihovo rješenje. S druge strane i sve brojnijoj muzičkoj publici trebalo je dati jasne i poučne prikaze o muzici i njenim problemima. U potrazi za najpogodnijim oblicima, koji bi tim zadacima što bolje odgovorili, dolazi do pojave sve većeg broja priručnika, naučnih djela, eseja, novinskih kritika i prikaza o muzici. Nijedan od tih oblika nije u potpunosti ispunjavao nove potrebe, jer se ograničavao samo na pojedina područja, odnosno vremenska razdoblja, pa pojava muzičkog časopisa predstavlja mnogo podesniju mogućnost utjecaja i postepeno postaje sastavnim dijelom muzičkog života.

Kako je već spomenuto, u početku su muzički časopisi bili skromni po broju, opsegu i značenju. Međutim već od polovice XIX stoljeća njihov se broj znatno povećava i širi na razna područja muzičkog života.

Činjenica da su se muzički časopisi pojavili na određenom stupnju muzičkog razvitka, kao rezultat nužnosti i potrebe bujne i razvijene mu-

zičke kulture, zahtijeva da najprije pokušamo odrediti njihovu funkciju, zadatke i društvenu ulogu.

Već od svog početka svaki je muzički časopis bio pokretan u momentu kada je izvjesna grupa ljudi određene ideologije i stremljenja smatrala potrebnim da u javnosti progovori o svojim idejama i težnjama te da u isti čas dade kritiku svojih i tuđih ostvarenja na polju muzičke produkcije i reprodukcije. S tog bi aspekta funkcija, odnosno zadatak muzičkog časopisa bio sveden na propagiranje pojedinih umjetničkih pravaca, što svakako ima svoju određenu društvenu ulogu, ali predstavlja jednostrano i nedovoljno ispunjavanje obaveza prema društvu i njegovu napretku. Značajnija je društvena uloga onih časopisa koji na svojim stranicama razvijaju borbu mišljenja u pitanjima muzičkog stvaralaštva i ostalih manifestacija muzičkog života, donose informativne prikaze o vrijednim djelima muzičke prošlosti te objektivnim kritikama koncerata i drugih muzičkih priredbi odgajaju u širokoj publici muzički ukus i osjećaj za ispravno estetsko vrednovanje. Ne valja uz to zaboraviti da granice stručnosti u tretiranju raznih problema na stranicama pojedinih muzičkih časopisa moraju biti prilagođene onima kojima je časopis namijenjen. Ako je to grupa profesionalnih muzičara, časopis će problemima prilaziti s više stručnog raščlanjivanja i obrađivanja. Ako se pak krug čitalaca sastoji pretežno od amatera i ljubitelja muzike koji nemaju veće stručne spreme, onda su u takvu časopisu radovi pisani popularnije.

Već je bilo spomenuto da se prvi muzički časopisi javljaju u XVIII stoljeću u Njemačkoj. Oni se svojim karakterom razlikuju od časopisa koji će se istom u drugoj polovini stoljeća pojaviti u Francuskoj, Austriji i Engleskoj. Ovi časopisi, za razliku od njemačkih, nastaju na taj način da se već postojećim periodičkim izdanjima muzikalija dodaje nekoliko stranica teksta. Sve intenzivniji muzički život u velikim evropskim gradovima, veća demokratizacija muzike i postepeni razvoj muzičke nauke na prijelazu u XIX stoljeće utječu na samostalniji život muzičkih časopisa.

Među pokretačima muzičkih časopisa nalazimo u prvo vrijeme nekoliko istaknutih muzičara (Telemann, Schumann). Kasnije su sve češći pokretači razna muzička udruženja: udruženja kompozitora, muzičkih pedagoga, pjevačka društva i sl. U XX stoljeću znatan broj muzičkih časopisa izdaju velike izdavačke kuće, koje snose financijske troškove, ali se tim časopisima služe i zbog reklamiranja vlastitih edicija.

Prvi muzički časopisi u Hrvatskoj javljaju se tek u posljednjim decenijama XIX stoljeća, dobrih stotinu godina nakon prvih muzičkih časopisa u Evropi. Uzrok tom zakašnjenju treba tražiti u nerazvijenosti naših kulturnih prilika, koje su bile sputavane specifičnim uvjetima društvenih i političkih prilika.

Naši su narodi nakon teške srednjovjekovne historije, vremena stalnih borbi i ropstva pod Turcima, ušli u XIX stoljeće sa zakržljanim ekonomskim, društvenim i kulturnim prilikama. Nagli razvoj novih odnosa društvenih snaga prouzrokovao je buđenje nacionalnih pokreta, koji su stimulirali ubrzan kulturni razvoj na svim područjima. Takav razvoj – donekle isforsiran – nije mogao uroditi obilnim plodovima,

jer su društvene i političke prilike sazrijevale mnogo polaganije. Zato je ilirski preporod uz ogromno značenje na historijsko-društvenom planu uspio tek nagovijestiti mnoge mogućnosti svojim ideološkim propagiranjima i ostvarenjima više ili manje talentiranih pojedinaca. U takvoj nesređenoj situaciji nismo mogli ni očekivati pojavu muzičkih časopisa; muzički se život donekle registrirao u dnevnoj štampi, jer pojedini ozbiljni napisi o problemima našeg muzičkog života nisu bili dovoljan materijal za život jednog časopisa. Osamdesetih godina XIX stoljeća, kada je uz društveni razvitak živnulo i novo razdoblje hrvatske muzike, dolazi do pojave prvih muzičkih listova u Hrvatskoj. Onda se muzički časopisi pojavljuju u našoj kulturnoj sredini uz veće i manje prekide sve do danas.

Karakteristično je za većinu hrvatskih muzičkih časopisa da je njihovo izlaženje kratka vijeka. Bilo je slučajeva, što će se uostalom vidjeti i iz kasnijeg izlaganja, da su neki časopisi izašli tek nekoliko puta i obustavili izlaženje. Imade više uzroka toj negativnoj pojavi, u prvom redu nezainteresiranost samih muzičara i šire javnosti. Ali i časopisi ne uspijevaju uvijek pronaći ispravnu formu kojom bi krug svojih čitalaca povećali i tako osigurali svoj opstanak. Dodajmo k tome i niz drugih konkretnih teškoća (pomanjkanje suradnika, ekonomske teškoće, promjene u političkom životu i dr.).

ZAJČEVO DOBA (1870-1914)

Prvi naši muzički časopisi javljaju se u drugoj polovici XIX stoljeća, u razdoblju novog zamaha u hrvatskoj muzici. Stagnacija nakon zanosnog poleta iliraca, kao posljedica teškog društveno-političkog pritiska hegemonističke austrougarske buržoazije na naše narode, jenjava nakon 1860, kada se osnivaju mnoga pjevačka društva. Njihova djelatnost, priređivanje koncerata sa zabavom i plesom, imala je više socijalno-politički nego izrazito umjetnički karakter. Stalnih kazališnih priredaba nije bilo. Gostovanja talijanskih i njemačkih opernih družina nisu puno značila za razvitak hrvatske muzike. Preokret nastupa tek 1870, kada se u Zagrebu osniva stalna opera. Vodstvo muzičkog života preuzeo je tada Ivan Zajc. On je u dugom nizu godina bio središnja ličnost hrvatske muzike djelujući kao direktor opere (do 1889.), kao upravitelj škole Glazbenog zavoda (do 1908.) i kao najistaknutiji hrvatski kompozitor tog razdoblja. Na sva tri spomenuta područja Zajc je razvio živu djelatnost, izvodeći u operi značajna djela stranog opernog repertoara, a ne zanemarujući ni domaću produkciju. Njegovo djelovanje nije se ograničilo samo na muzičko kazalište. On je nastojao da podigne muzičko školstvo. Organizirajući simfonijske i komorne koncerte, upoznao je našu publiku s dostignućima ostalih naroda. Njegovom plodnom djelatnošću muzički život u Zagrebu podigao se na nivo kakav do onog vremena nije poznao. I tek tada dozrijevaju uvjeti za

prve pokušaje oko pokretanja muzičkih časopisa. Tako se 1877-78. i 1883 god. pojavljuje u vezi s cecilijanskim pokretom časopis »Sv. CECILIJA« pod uredništvom M. Cugšverta, ali ubrzo zamire.

Prvi časopis, koji se pretežno bavio svjetovnom muzikom, a koji je povremeno donosio i podatke o crkvenoj glazbi, bile su kod nas »GUSLE« (vlasnik i izdavač Vjekoslav Klaić, urednici V. Klaić i V. Novak). Izlazile su cijele 1892. (12 brojeva). Najčešći suradnici bili su oba urednika, I. Strnad. i V. R. Moser. »Gusle« su u svojoj standardnoj formi donosile općenite članke o raznim muzičkim pitanjima, biografije muzičara, kritike o muzičkim priredbama i recenzije muzičkih izdanja kod nas i u svijetu, vijesti, obavijesti i glazbeni prilog. U toku svog jednogodišnjeg izlaženja »Gusle« su donijele veći broj vrijednih članaka, od kojih treba osobito istaknuti rasprave o teoretsko-folklornim problemima i napise o pitanjima muzičkog odgoja u školama. Kritičkim osvrtima na pojedine muzičke priredbe »Gusle« redovito posvećuju dosta prostora, osuđujući negativne pojave u muzičkom životu. Takve kritike vrijedan su prilog našoj kritičkoj glazbenoj misli i svojevrsan odraz muzičkih prilika onog vremena.

Kao što je već spomenuto, »Gusle« su izlazile samo godinu dana. Slab odaziv pretplatnika bio je uzrokom da je jedan od naših prvih muzičkih časopisa već nakon nekoliko brojeva zapao u materijalne teškoće. Od četvrtog broja »Gusle« postaju glasilo Hrvatskog pjevačkog saveza, čime su u izvjesnoj mjeri imale osiguranu moralnu i materijalnu pomoć. Klaić je međutim ubrzo uvidio da se ni s tom pomoći ne će moći održati pa je morao obustaviti izdavanje lista.

U doba kad je naš muzički život bio nesređena bujica puna diletantizma i zaostajalosti, »Gusle« su pokušale bez direktnih prethodnih uzora utjecati na progresivan razvitak naše muzičke kulture. Svoju društvenu ulogu i postavljene zadatke »Gusle« su, makar samo u kratkom vremenskom roku, uspješno izvršile.

Put što su ga zacrtale »Gusle« pokušava 1893. slijediti i »GLAZBA – list za crkvenu i svjetsku glazbu i dramsku umjetnost«. Taj je list, pod uredništvom Vjenceslava Novaka, izdavao Hrvatski pjevački savez jedanput mjesečno. Časopis je donosio biografije i nekrologe muzičara, članke općenitog karaktera, osvrte na izdanja pjevačkih društava, listak s kritikom priredaba i koncerata i na kraju rubriku u kojoj su objavljivane šale »svašnice i smješice«, oglasi i sl. »Glazba« je imala i glazbeni prilog. Najvredniji dio članaka predstavljaju prikazi muzičkih priredbi u Zagrebu, a radovi s ostalih područja su slabiji. Dosta pažnje posvetio je i taj časopis pitanjima muzičkog odgoja u općeobrazovnim školama, a posebno muzičkom odgoju budućih učitelja.

»Glazba« je nastojala slijediti put što su ga zacrtale »Gusle«, ali je u tome manje uspjela. Osim kritika, sve su ostale rubrike osjetno slabije, najviše se osjeća nedostatak određene ideološke i društvene fizionomije. Uzroke toj pojavi treba svakako tražiti u nerazvijenoj kulturnoj sredini, koja za vrijedne napore V. Novaka nije našla potrebnog razumijevanja. U naporima oko održavanja tog časopisa ogledaju se naše

kulturne, specijalno muzičke, prilike u posljednjem deceniju XIX stoljeća, prema kojima »Glazba« nije htjela ili nije mogla zauzeti oštriji, progresivni stav.

»Glazba« je prestala izlaziti godine 1893. i do pojave slijedećeg muzičkog časopisa prošlo je punih deset godina. Tada se pojavljuje novi muzički časopis, koji se bavi isključivo tamburaškom glazbom. Bila je to »TAMBURICA«, čiji je prvi broj izašao 1. VII 1903. u Sisku. Taj »po-učno-zabavni list sa glazbenimi prilozi za tamburaše« izdavao je i uređivao Janko Stjepušin, trgovac i graditelj tambura u Sisku. Časopis je izlazio jedanput mjesečno neprekidno dvanaest godina.

Razvijeni tamburaški pokret u Hrvatskoj početkom XX stoljeća stvorio je pogodnu situaciju za stručni časopis koji će tu vrstu glazbe propagirati, pomoći savjetima i pružiti potrebne repertoarne kompozicije (redoviti notni prilog!). Uz to je taj časopis služio i kao spretni reklamni bilten njegova urednika i izdavača. Značajno je da je »Tamburica« uspjela uspostaviti znatne veze s našim iseljenicima, koji su se često javljali i dopisima o svojem muzičkom životu u tuđini.

»Tamburica« je donosila stručne članke o tamburanju. Osim nekoliko usamljenih slučajeva, kada su se na njenim stranicama pojavili napisi općeg muzičkog značenja, i to najviše u obliku biografija nekih naših muzičara, sadržaj tog časopisa ne predstavlja značajniji doprinos historiji naše muzičke periodičke publicistike.

Početkom 1904. počinje u Rijeci pod uredništvom A. Mitrovića izlaziti »GLAZBENI I KAZALIŠNI VJESNIK«. Taj je mjesečnik imao nešto dulji život od svojih zagrebačkih prethodnika. U godini 1904. izašlo je dvanaest brojeva; u 1905. list izlazi pod naslovom »Glazbeni vjesnik«, jer je prestao donositi vijesti iz kazališnog života. Prva četiri broja tog godišta odštampana su u Rijeci, a V, i VI–VII broj u Zagrebu, gdje je odgovorni urednik postao Franjo Dugan. Do izlaženja slijedećeg broja trebalo je čekati skoro godinu dana, kada se pojavljuje petobroj VIII–XII. Uredništvo lista preuzeo je opet A. Mitrović, koji sada djeluje u Zagrebu. List izlazi odsada potporom Matice hrvatske, samo nije nigdje vidljivo u kakvoj se formi kretala ta potpora i kako dugo je trajala. U 1906. časopis izlazi samo četiri puta kao dvobroj i petobroj. Godina 1907. donosi promjene u izdavanju lista. Glavnim urednikom postaje Stanislav Stražnicki, a izdavačem knjižara u korist kluba Cirilometodskih zidara (Šimunić i drug) u Zagrebu. Ta promjena nije se međutim povoljnije odrazila, jer je list baš u toj godini nakon dva broja (u svibnju i lipnju) prestao izlaziti.

Nemiran i neuravnotežen put tog našeg muzičkog časopisa odraz je teških prilika s kojima se »Glazbeni vjesnik« tokom svojeg četverogodišnjeg izlaženja morao boriti. Program rada i sadržaj »Glazbenog vjesnika« jasno je istaknut u dosta čestim napisima uredništva o tom pitanju. Kao primjer neka posluži citat iz posljednjeg broja 1904:

»Nastojali smo otkriti i upozoriti na nekoje mane, koje su se kod nas – hvala nekim našim glazbenim učiteljima i prvacima tako udomile, da će ih biti

vrlo teško iskorijeniti. Pa što smo doživili? Nekoji su nas proglasili nepatriotičnim i pokazali su nam vrata naše domovine. Ima kod nas masa ljudi – koja hoće silom da hvali sve što ide pod hrvatskim imenom, pa bila to i najveća glupost, a jao ti ga onome, koji te hrvatske pogreške hoće da popravi. Taj nije rodoljub, taj je izdajica, taj ne može ni domovinu ljubiti, tomu u našoj domovini nema mjesta. – Nu međutim mi se i nadalje na tu vrstu umjetnika i patriota nećemo osvrnati. Pustiti ćemo ih neka svoj »umjetnički« rad provode u krugovima, kojima su oni dorasli, a mi ćemo nastojati one, koji imaju razuma uputiti na naše pogreške i time nastojati ukoliko budemo mogli, da podignemo interes za glazbenu umjetnost, te da istu bar donekle približimo umjetnostima ostalih kulturnih naroda, jer smo strašno zaostali.«

Simptomatično je da je »Glazbeni vjesnik« u toku izlaženja donio razmjerno najmanje članaka historijsko-biografskog karaktera. Težište rada bilo mu je na aktualnim muzičkim problemima, a historijske studije o pojedinim ličnostima naše i strane muzičke kulture objavljivane su tek prigodom obljetnica, i to samo u informativnom obliku.

Kao jedan od vrijednih suradnika javlja se na stranicama tog lista Antun Dobronić. U mnogim člancima o teoretskofolklornim problemima i muzičkoj pedagogiji Dobronić je dao kvalitetne radove, koji su uz teoretsko-historijsko značenje imali i aktuelnopraktični aspekt. Od ostalih suradnika treba spomenuti Franju Dugana, koji se osobito istakao objavljivanjem dobrih kritika uz izvedbe domaćih i stranih djela. Većina suradnika »Glazbenog vjesnika« uporno je iznosila slabosti repertoara pojedinih koncertnih sezona kao i problem publike, koja slabim priredbama posvećuje mnogo veću pažnju negoli je potrebno. I problemu stalne hrvatske opere, aktuelnom u to vrijeme, pojedini kritičari prilaze s mnogo pažnje. Oni su često zbog inzistiranja na pravilnom rješavanju tog pitanja bili izloženi napadima reakcionarne političke vlasti. Recenzije i osvrti na pojedina muzička izdanja nalazili su se redovito u svakom broju.

Aktuelnost »Glazbenog vjesnika« ležala je u velikom broju prigodnih članaka koji su se bavili problematikom muzičkog života. I u toj vrsti radova kritički je ton uvijek prisutan, kao na primjer u Dobronićevu napisu »Naši glazbeni paraziti« (III-1904), u kojemu autor oštro napada pojavu nesposobnih stranih muzičara u Hrvatskoj. Premda u to vrijeme nema kod nas značajnijih instrumentalnih ansambala, časopis posvećuje orkestralnoj glazbi znatnu pažnju, zalažući se za osnivanje civilnih orkestara po gradovima, kako bi se donekle riješio i taj problem.

Donoseći razne obavijesti, crtice i kraće vijesti, »Glazbeni vjesnik« registrira sve važnije muzičke događaje u svijetu i kod nas, ali koristi se i tom rubrikom za kritičke opaske.

Iako »Glazbeni vjesnik« nije donosio znatniji historijski materijal za hrvatsku muzičku historiografiju u onakvoj mjeri kao »Gusle« i kasnije »Sv. Cecilija«, njegova vrijednost i značenje leže upravo u njegovoj aktuelnosti, kojom je bilježio i ocjenjivao naš muzički život u toku četiri godine jasno ocrtanim stavom i dosljednošću, ostvarujući pogotovo na polju muzičke kritike vrijedna dostignuća.

Najrašireniji i relativno najkvalitetniji oblik reproduktivne muzičke umjetnosti Zajčeva razdoblja predstavlja zbornu pjevanje. Pjevačka društva niču u velikim i u malim mjestima. Uzroke takva razvika zborne reprodukcije treba tražiti u našim muzičkim prilikama. Pokret nacionalnog buđenja, koji je zahvatio naše narode u XIX stoljeću, bio je pogodan da šire mase uključi u kulturni život, a najpodesnija muzička forma u kojoj su se takva nastojanja mogla ostvariti bilo je zbornu pjevanje. Pjevačka društva u XIX stoljeću, a donekle i u XX, jedan su od glavnih nosilaca hrvatske muzičke kulture. Kako je razvoj pjevačkih društava sve više iziskivao potrebu samostalnog časopisa, odlučuje Savez hrvatskih pjevačkih društava izdavati svoj list. Tako se 5. VII 1904. pojavio prvi broj »PJEVAČKOG VJESNIKA«, organa SHPD-a s glavnim urednikom A. Javandom. U godini 1904. izašao je samo jedan broj, a od početka 1905. izlazi godišnje deset brojeva, i to jedanput mjesečno, osim u ljetnim mjesecima. Časopis je izlazio od početka 1905. do kraja 1912, a k tome možemo pribrojiti i jedini broj iz 1904. U pojedinim godištimu bilo je i nekoliko dvobroja pa i trobroja.

Pokretači »Pjevačkog vjesnika« odmah su na početku svog rada u nekoliko navrata istakli zasebnu ulogu i svrhu tog muzičkog časopisa, ograničivši njegovo djelovanje na probleme pjevačkih društava i njihove organizacije i vijesti i bilješke iz života i rada SHPD-a. Od vremena do vremena pojavio bi se u »Pjevačkom vjesniku« i po koji članak s područja naše muzičke historije ili kritike, a značajni su i iscrpni popisi zbornih kompozicija naših autora, koji su objavljivani u pojedinim brojevima. U toj grupi članaka ističe se i opet na prvom mjestu ime A. Dobronića. On je bio suradnik »Pjevačkog vjesnika« u svim godinama njegova izlaženja i zapravo jedini stručni muzički publicist na njegovim stranicama. Objavljivao je članke gotovo sa svih područja muzičke prakse i tim svojim radom dao »Pjevačkom vjesniku« veće značenje u razvitku naše muzičke publicistike nego što je bio prvotni cilj njegovih pokretača. Tako je Dobronić u nekoliko brojeva objavio članak »Glazbena paljetkovanja« (I-VIII 1906), u kojem analizira »naše muzičke prilike i neprilike« sa stanovišta društveno-historijskih uvjeta, a uzroke zastoja našeg muzičkog života vidi u slabom radu naših glazbenih društava i profesionalnih ustanova. On se kritički osvrće na ukus publike, na problem nedovoljnog stručnog kadra, loš muzički odgovor i na niz drugih slabosti. Dobronić se obara i na glazbene produkcije, kritizirajući kvalitet i izvedbu programa, podvrgava analitičkoj ocjeni nova djela naših kompozitora, ocjenjuje rad pojedinih pjevačkih društava i daje smjernice njihovu djelovanju. Svoju suradnju nastavlja Dobronić i nakon odlaska u Prag, odakle se 1911. redovito javlja dopisima.

Ocjenjujući pojavu i djelovanje »Pjevačkog vjesnika« u našim muzičkim prilikama početkom XX stoljeća, moramo svakako istaći njegovu znatnu ulogu u razvitku i organizaciji pjevačkih društava.

Godine 1907. započela je izlaziti »Sv. Cecilija«, časopis neobično značajan među hrvatskim periodskim muzičkim publikacijama. Do njegova osnutka došlo je nastojanjem jedne grupe mladih svećenika, koji su,

sljedeći duh evropskog cecilijanizma, htjeli da preko štampe uvedu i razviju kod nas pokret za restauraciju crkvene muzike. Najaktivniji među njima bio je Milan Zjalić, vjeroučitelj u Zagrebu. Uz njega bili su Filip Hajduković i Mirko Novak, koji su baš u to doba završili studij na školi za crkvenu muziku u Regensburgu, i Franjo Dugan, temeljito obrazovan muzičar, koji je ideje cecilijanizma upoznao također u Njemačkoj za vrijeme studija. U prve dvije godine (1907–1909) »Sv. Cecilija« izlazila je kao vlasništvo njenih izdavača M. Zjalića i M. Novaka, koji su ujedno bili i urednici, a uz Hajdukovića i Dugana uglavnom i jedini suradnici. Već u prvoj godini izlaženja uspjelo je toj grupi osnovati »Cecilijansko društvo«, koje je svoje djelovanje proširilo po cijeloj zemlji, i koje je na prvom hrvatskom cecilijanskom sastanku (1909) preuzelo »Sv. Ceciliju« u svoje vlasništvo te je ona proglašena glasilom društva.

U prvih desetak godina »Sv. Ceciliji« je teško uspijevalo da se održi. Samo zaslugom njenih suradnika, koji su ustrajali u radu i surađivali uglavnom besplatno, uspjelo je prebroditi kritičke trenutke. Period stabilizacije nastupio je postepeno od 1915. dalje, kada se povećava krug čitalaca i pretplatnika i kada je časopis počeo donositi sadržajno sve raznolikiji i vredniji materijal. Za uspjeh »Sv. Cecilije« u mnogome je zaslužan Janko Barle, koji je 1914. postao njenim urednikom i tu je dužnost vršio sve do smrti (1941). Kao visoki crkveni službenik Barle je imao mogućnosti da ishodi za list potporu najviših tadašnjih crkvenih i mnogih svjetovnih ličnosti, pa i državnih ustanova. Nakon njegove smrti uredništvo je privremeno preuzeo Ivan Kokot, a 1942. postao je urednikom Albe Vidaković. Kao što je već rečeno, »Sv. Cecilija« prestala je izlaziti 1944, kada su objavljena samo tri sveska.

Tokom svojeg dugogodišnjeg izlaženja »Sv. Cecilija« se različito razvijala i plasirala. Prvih godina imala je oko 700 pretplatnika i štampala se u 900 primjeraka. Nakon toga povećavao se broj pretplatnika i čitalača; rekordnu nakladu »Sv. Cecilija« doseže između 1926. i 1936. godine, kada se list štampao u 2000 primjeraka. Časopis je uglavnom izlazio dvomjesečno, tj. šest puta godišnje.

Struktura »Sv. Cecilije« sastojala se od tri glavna dijela: Članci – Feljtoni – Glazbeni prilog. Taj oblik održao se kroz svih 38 godina, iako su se unutar pojedinih dijelova zbivale mnoge promjene u formalnom, a naročito u sadržajnom smislu.

Prvih desetak godina »Sv. Cecilija« bavila se uglavnom problemima i propagandom crkvene muzike. Kako je bila namijenjena prvenstveno svećenicima, učiteljima, orguljašima i crkvenim zborovođama, koji su većinom imali površnu muzičku izobrazbu, to je u početku (do 1915) i stručni nivo njezina sadržaja bio u omjeru sa stupnjem muzičke obrazbe njezine čitalačke publike. Članci su bili uglavnom poučnog i praktičnog karaktera. Ponajviše su se tretirali problemi crkvenog pjevanja, izvodilačke prakse, pedagogije, osnovne muzičke teorije i folklora unutar pučkog crkvenog pjevanja. Od 1910. počinju se objavljivati značajniji članci, u kojima su se prikazivala pojedina razdoblja

naše crkveno-muzičke prošlosti. Od 1916. godine zamjećuje se proširivanje tematskog materijala i povećavanje stručnog i literarnog kvaliteta radova. Sve češće iznose se svjetovnomuzičke teme, a povećava se i broj suradnika, među kojima nalazimo imena tadašnjih istaknutih znanstvenih radnika. To poboljšavanje kvaliteta i proširivanje sadržaja traje po prilici sve do 1926, kada se konačno može reći da se definitivno izgradila i učvrstila formalna i sadržajna struktura koju je list zadržao do kraja izlazenja.

U svom konačnom obliku »Sv. Cecilija« je tretirala sve probleme muzičke umjetnosti: muzičku historiju, teoriju, folklor, izvodilačku praksu, analizu muzičkih djela, muzičku kritiku, pedagogiju, socijalno-muzičke probleme, crkvenu muziku, razvoj suvremenih muzičkih stvaranja i drugo. Najbrojniji i najvredniji su članci iz područja naše muzičke historije, folklor a i crkvene muzike.

Unutar prvog dijela lista, u kojem su se objavljivali članci, pojavljivale su se tokom godina neke posebne rubrike, u kojima su se donosili napisi samo jedne vrste. Takve su rubrike bile na primjer: »Iz hrvatske glazbene prošlosti« (1915–1941), »Grada za hrvatski glazbeni rječnik« (1920–1923), »Naši muzički radnici« (1929–1933), »Hrvatska pučka popijevka« (1929–1941) i druge.

Od 1923. godine pojedini članci su opremljeni ilustracijama, a na kraju važnijih radova donosi se sadržaj članka na francuskom jeziku.

Feljton »Sv. Cecilije« sastojao se od nekoliko različitih rubrika, čiji se raspored i sadržaj u toku vremena dosta mijenjao. Naslovi tih rubrika bili su uglavnom ovi: »Listak«, »Dopisi«, »Glazbena literatura«, »Vijesti« i slično. U »Listku« objavljivali su se prije svega izvještaji i obavijesti o radu Cecilijina društva i o problemima samog lista. Iz tih izvještaja možemo kontinuirano pratiti rad i razvoj društva i teškoće oko izdavanja i uređivanja lista. Tu su se zatim donosile kraće biografije naših i stranih muzičara i crkvenih dostojanstvenika povodom kakva jubileja, imenovanja ili godišnjice, i nekrolozi povodom smrti kakve ličnosti. Značajna je bila i rubrika »Glazbena literatura«, u kojoj su se u prvo vrijeme pojavljivali informativni osvrti na muzičke publikacije, a u zreлом periodu i opširnije recenzije naših muzičkih izdanja, osvrti na svjetovnomuzičke publikacije i drugo. Neko vrijeme donosio je feljtonski dio časopisa i muzičke kritike u rubrici »Razne vijesti« u obliku redovitog pregleda cjelokupnog našeg muzičkog života. Kasnije je taj pregled (nakon 1923) bio prebačen u prvi dio lista.

Kako je već napomenuto, »Sv. Cecilija« donosila je historijske – uključujući biografske – folklorne, muzickoteoretske i prigodne članke. Naročito se bavila proučavanjem i rasvjetljavanjem nekih područja naše muzičke historije, pa je na tom polju i dala najopsežniji i najvredniji materijal.

Od važnih radova iz nacionalne historije muzike, a osobito crkvene, ističe se niz članaka koje je objavio Janko Barle, prikazavši u njima različita razdoblja i probleme crkvene muzike. Značajne radove obja-

vio je i dr Josip Mantuani, među kojima se osobito ističe 1915. godine objavljen članak »Hrvatska crkvena pjesmarica iz godine 1635«, u kojem je prikazana dotada nepoznata pjesmarica Atanasia Georgicea. Tokom 1916. i 1917. objavljuje Janko Barle opsežnu radnju »Pavlinška pjesmarica iz godine 1644«, u kojoj je prvi put obrađena ta značajna zbirka starije hrvatske muzike. Među mnogim suradnicima koji svojim radovima obogaćuju stranice »Sv. Cecilije« nailazimo 1918. godine i na ime Frana Bulića, koji u članku »Orgulje glasovitih umjetnika u Dalmaciji« pokazuje na djelatnost glasovitog graditelja orgulja Petra Nakića. U nekoliko se navrata pojavljuju i radovi o pravoslavnoj crkvenoj muzici od različitih autora, od kojih se osobito ističe Kosta P. Manojlović svojim člankom »O crkvenoj muzici kod Srba« (1921).

U 38 godišta objavljen je u »Sv. Ceciliji« golem broj biografskih članaka (preko dvije stotine samo o našim muzičarima). Svi ti članci nisu biografije u pravom smislu riječi, već su to većinom nekrolozi i prigodni napisi, koji samo djelomično ili ukratko iznose prikaz života i rada osobe kojoj su posvećeni. No ipak i kao takvi ti radovi imaju stannovitu historijsku vrijednost, jer više puta sadržavaju izvornih podataka i pobuda za dalje istraživanje i proučavanje. Među autorima nalazimo i tu uglavnom poznata imena, a od pojedinih radova treba istaći dva članka o Gavru Temparičiću i Benediktu Babiću iz pera F. Jurića i A. Posinkovića. Posebno je zanimljiv Barleov napis o Josipu Štolceru-Slavenkom, u kojemu autor upozorava našu javnost na jedan velik muzički talent. I članak Zlatka Grgoševića o Jakovu Gotovcu pokazuje na posebnu pažnju koju je uredništvo posvetilo i aktuelnim pojavama u našoj muzičkoj javnosti. Komemorativni članak o Ivanu Zajcu povodom godišnjice smrti poslužio je M. Cihlaru-Nehajevu da prvi put prikaže značenje tog kompozitora u objektivnom svjetlu. Od ostalih napisa ističe se prije svega rasprava dr A. Schneidera o Ivanu Mani Jarnoviću, zatim radovi A. Gogle o Ivanu Zajcu, Josipu Juratoviću, Đuri Eisenhuthu i B. Široli. J. Barle a Franji Duganu i Vjekoslavu Klaiću i mnogi drugi. Već iz tog letimičnog i nepotpunog pregleda u kojem je nabaceno tek nekoliko radova možemo uočiti koliko je opsežan historijski materijal sakupljen u »Sv. Ceciliji«. Uz to moramo naglasiti da su za mnoge muzičare takvi članci jedini izvori informacija.

Muzičkoj prošlosti grada Zagreba bilo je u »Sv. Ceciliji« posvećeno više priloga, uglavnom iz pera dr A. Gogle. Jedan od najznačajnijih radova objavljen je 1927. povodom stogodišnjice Hrvatskog glazbenog zavoda u Zagrebu. U toj radnji opisuju se sve pojedinosti oko osnutka i daljeg života te značajne muzičke institucije. U njoj je sakupljeno mnogo izvornih podataka, koji su sistematizirani kronološkim redom. Kako je Glazbeni zavod kroz čitavo vrijeme svog dotadašnjeg postojanja bio jedan od najvažnijih faktora u razvitku našeg muzičkog života, to je tim radom ujedno rasvijetljen i prikazan najosebujniji odsjek muzičkog života u Zagrebu u vremenskom razmaku od sto godina. Znatan doprinos našoj muzičkoj historiografiji predstavljaju i Goglini napisi o komornoj i orkestralnoj muzici u Zagrebu.

Članci u kojima se tretiraju problemi opće historije muzike javljaju se u »Sv. Ceciliji« rjeđe, i svojom kvalitetom ne dosižu značenje članaka iz područja naše muzičke historije. Oni su većinom pisani s informativno-poučnom svrhom. Veći znanstveno-istraživački domet dosegao je tek neznatan broj članaka, među kojima se ističe studija dr A. Schneidera »Neostvaren boravak Beethovena u Hrvatskoj«.

Iz područja muzičkog folkloru nalazimo u »Sv. Ceciliji« veoma opsežan i vrijedan materijal. Taj se materijal može u pogledu sadržaja svrstati u dvije grupe. U prvoj su članci u kojima se raspravlja o problemima folkloru uopće, a u drugoj se iznose i prikazuju mnogobrojne vrste naše narodne i pučke popijevke, kako crkvene, tako i svjetovne. O muzičkom folkloru stranih naroda pisalo se veoma malo. Među autorima mnogobrojnih radova ističu se V. Žganec, dr M. Gavazzi, B. Sokol, A. Zaninović, F. Lučić, L. Kuba, I. Matetić i K. Manojlović. Ti i mnogi drugi autori objavili su vrijedan i zamašan materijal, a posebno raznovrstan i opsežan prilog našoj folkloristici predstavljaju zabilježske narodnih pjesama iz svih krajeva naše zemlje.

»Sv. Cecilija« donosila je i muzičke kritike, u kojima su bile dotaknute koncertne i operne priredbe kao i domaća i strana muzička izdanja. U prvih deset godišta list nije redovito bilježio događaje iz svjetovnog muzičkog života. Istom od 1916. pojavljuju se opsežniji kritički prikazi iz pera dr V. Novaka. Tokom prvih poslijeratnih godina, kada se naš muzički život počeo naglo razvijati, javljaju se u »Sv. Ceciliji« kao stalni recenzenti F. Mlinar-Cigale, dr S. Markulin i L. Šafranek-Kavić. Za taj period možemo reći da je »Sv. Cecilija« davala iscrpan pregled zagrebačkog muzičkog života. Od godine 1922. do 1937. bio je Lujo Šafranek-Kavić jedini stalni kritičar »Sv. Cecilije«; on je neprekidno u svakom godištu izvještavao o svim koncertnim i opernim priredbama održanim u Zagrebu. Na taj način sakupilo se i sačuvalo u listu mnogo podataka o našem muzičkom životu toga razdoblja.

Od godine 1937. do 1941. nije »Sv. Cecilija« više redovito pratila sve muzičke manifestacije u Zagrebu. Od godine 1941. pa do kraja izlazenja objavljivali su dosta redovito prikaze i kritike muzičkog života u Zagrebu Josip Andreis i Albe Vidaković.

Razne dopise o muzičkim zbivanjima u ostalim jugoslavenskim gradovima i u inozemstvu objavljivali su povremeno razni autori. To su bili uglavnom vanjski suradnici lista, ili naši muzičari koji su izvjesno vrijeme boravili u inozemstvu.

Prikazi i ocjene muzičkih izdanja objavljivali su se u rubrici »Glazbena literatura«. Najveća je vrijednost te rubrike u tome što su se u njoj pratile i ocjenjivale redovito, kroz dvadeset i nekoliko godina (od 1920. s područja svjetovne glazbe), sve naše publikacije, muzičke knjige i muzikalije; »Sv. Cecilija« je kod nas možda jedini muzički časopis u kojemu su sakupljeni podaci gotovo o svemu što je u našoj muzičkoj literaturi objavljeno u tom vremenu.

Glazbeni prilog »Sv. Cecilije« donosio je isključivo crkvene kompozicije, i to ponajviše vokalne. Tu su se objavljivale crkvene pjesme iz

starijih naših zbirka i kantuala i crkvene kompozicije naših i stranih muzičara. Mnoga od tih djela bila su izvorno komponirana za prilog »Sv. Cecilije«, pa su tu prvi put i objelodanjena. Glazbeni prilog »Sv. Cecilije« uređivao je kroz svih 38 godina Franjo Dugan, koji je mnoge kompozicije dotjerivao, harmonizirao i obradivao, a objavio je i dosta svojih radova.

Iako su po trajanju muzički časopisi u Hrvatskoj u razdoblju 1870–1914 (izuzetak je samo »Sv. Cecilija«) bili relativno kratka vijeka, oni su svojom djelatnošću u većoj ili manjoj mjeri odrazili naše muzičke prilike. Uz to pojedini su časopisi nastojali da dadu stručnu i društvenu ocjenu pojedinih zbivanja, ispunjavajući na taj način aktivnu društvenu ulogu u okvirima svojih skromnih mogućnosti. Nesređene društveno-ekonomske prilike uvjetovale su stihijski razvitak naše muzičke kulture, u kojem su postojeći muzički časopisi bili vrijedni regulatori u rješavanju pojedinih problema.

RAZDOBLJE OD 1914. DO 1941.

Ratne prilike i društveno-politička previranja bijahu uzrokom da do pojave slijedećeg muzičkog časopisa prolazi deset godina. Međutim u razdoblju između dva svjetska rata slika muzičkog života u Hrvatskoj poprimila je nov izgled. Muzička produkcija dobrog dijela naših stvaralaca nosi jasno određen idejni stav i ostvaruje vrijedna dostignuća. Težnja, nikla u krilu ilirskog preporoda, po kojoj stvaranja hrvatskih kompozitora treba prožeti dahom narodne umjetnosti, a kojoj je u svoje vrijeme stajao na putu, uz druge teškoće, i diletantizam njenih idejnih pokretača, ostvaruje se sada u nizu djela znatno višeg umjetničkog nivoa. Autori su školovani muzičari, stručno izobraženi u istaknutim muzičkim centrima Evrope ili na Zagrebačkoj muzičkoj akademiji, na kojoj nastava dosiže visok stupanj. I reproduktivna strana muzičkog života pokazuje znatan razvoj. Ovdje treba na prvom mjestu spomenuti osnivanje instrumentalnih i orkestralnih tijela, koja znatno potiču hrvatske kompozitore na stvaranje, a ujedno pridonose upoznavanju javnosti s mnogim djelima iz različitih muzičkih oblasti. U okvirima takva razvitka naše muzičke kulture pojavljuju se i novi muzički časopisi.

Sredinom 1923 (15. VIII) izlazi u Zagrebu prvi broj »JUGOSLAVENSKOG MUZIČARA – glasila za zaštitu i interese glazbenika«. List je izlazio jedanput mjesečno u vlasništvu i redakciji Franje Šidaka. Odgovorni urednik bio je u početku J. Faletić. Kasnije list uređuju S. Kumar, F. Nikolić, M. Graf, S. Stražnicki i M. Kern. Od 1923. do 1930. uređivao ga je ustvari Jaroslav Šidak, uvaženi naš historičar. Od godine 1928. list izlazi pod naslovom »MUZIČAR«, a izdaje ga Savez muzičara. Taj je časopis izlazio neprekidno 18 godina (do 5. IV 1941), zahvaljujući dug život sredenim finansijskim prilikama, jer je u iznos članarine Saveza muzičara bila uračunata i pretplata za list.

Osnovni zadatak »Jugoslavenskog muzičara« sastojao se u tretiranju socijalnih problema muzičarskog staleža. U razdoblju jakih sindikalnih

pokreta u predratnoj Jugoslaviji pokušavaju i muzičari organizirati svoje redove kako bi lakše mogli štititi svoje moralne i materijalne interese. Zato u prvo vrijeme svog izlaženja »Jugoslavenski muzičar« propagira stvaranje organizacije, a kasnije postaje redovitim glasilom novoformiranog Saveza. Časopis je donosio redovito članke koji su obrađivali probleme zapošljavanja, socijalnog osiguranja, ugovora, prava i dužnosti muzičara i druga staleška pitanja. U nizu tih napisa uspostavljena je veza između muzičara iz cijele zemlje, jer je list objavljivao dopise iz svih krajeva na originalnim jezicima naših naroda. Osobitu ulogu odigrao je časopis donošenjem objava kojima su se muzičari upoznavali sa svojevršnim »štrajkovima« što su ih provodile pojedine grupe za poboljšavanje radnih uvjeta. »Muzičar« je pomno pratio i naše općenite muzičke prilike, donoseći kritike koncerata i opernih predstava. Tu se ističe niz kritika J. Andrića, koji donosi zrele sudove o djelima i izvedbi s osobitom pažnjom prema domaćem stvaralaštvu.

O aktuelnim muzičkim problemima pisali su na stranicama »Muzičara« mnogi suradnici. Ovdje treba istaknuti napise Z. Grgoševića i P. Markovca, koji svojom jasnoćom i oštrinom tačno fiksiraju pojedine probleme.

U toku svog relativno dugog života (»Muzičar« je uz »Sv. Ceciliju« jedan od muzičkih časopisa koji se najduže održao!) »Jugoslavenski muzičar« nije mogao održati ravnotežu kvalitete. U prvim godinama bio je to list sindikalnog karaktera, kojemu je prvenstveno svrha povezivanje muzičarskog staleža u čvrstu organizaciju. U srednjem periodu (1925–1930), kvalitetno najboljem, časopis je otvorio stranice mnogobrojnim suradnicima, koji su iznošenjem stavova o raznim aktuelnim pitanjima naše muzičke stvarnosti znatno podigli njegov nivo. Posljednje je razdoblje najmanje značajno, jer je »Muzičar« u stvari postao bilten Saveza muzičara, i kao takav nije imao većeg značenja. Sagledan u cjelini, »Muzičar« je vjeran odraz svoga vremena.

Kao prilog »Vijencu« pojavljuje se u travnju 1924. jedini broj »NAŠE MUZIKE – stručne revije za suvremenu muziku«. Pod upravom »Vijenca« list uređuje K. Krenedić. Trebalo je da taj časopis izlazi periodički, ali nije došao dalje od prvog broja. Program rada što su ga postavili izdavači odaje ozbiljnost u prilaženju problemima suvremene muzičke umjetnosti. Sadržaj jedinog broja tog časopisa pokazuje s koliko su pažnje izdavači pripremili izbor članaka i autora. O različitim pitanjima značajne su radove objavili: B. Širola, L. Šafranek-Kavić, M. Graf, K. Manojlović i dr. »Naša muzika« je ozbiljan pokušaj u vremenu kada naša muzika napreduje idejno i artistički.

Kao nastavak »Pjevačkog vjesnika« iz godine 1912. izlazi u siječnju 1927. prvi broj »GLAZBENOG VJESNIKA – mjesečnika za promicanje glazbene kulture«. Vlasnik i izdavač bio je Hrvatski pjevački savez u Zagrebu, a kao urednici djelovali su S. Stražnicki, P. Markovac, M. Cihlar-Nehajev i R. Matz. List se štampao jedanput mjesečno, ali je izlazio prilično neredovito. Posljednji broj izašao je u srpnju 1931.

Kao službeni glasnik HPS-a »Glazbeni vjesnik« donosio je vijesti iz života pjevačkih društava, ali je uz taj službeni dio veliku pažnju posvećivao prikazima muzičkog života u cjelini i aktivnom sudjelovanju u rješavanju pojedinih pitanja. List je objavio obilje historijsko-biografskih i teoretskofolkloernih članaka raznih autora, među kojima se osobito ističe Pavao Markovac. Težište djelovanja postavio je »Glazbeni vjesnik« na kritiku aktualnih pitanja u muzičkom životu. Postavljene je zadatke »Glazbeni vjesnik« izvršavao u granicama svojih mogućnosti, koje su u određenom razdoblju dosegle nivo kvalitetnih ostvarenja, zahvaljujući u prvom redu izvrsnim kritikama Markovca i nekih drugih suradnika. Ocjene koje je Markovac objavio u okvirima svojih kritika u »Glazbenom vjesniku« predstavljaju značajan materijal za našu muzičku historiografiju. Markovac je u isti čas davao oštre i objektivne ocjene same izvedbe, smatrajući da iznošenje istine pridonosi razvitku naše muzičke reprodukcije. Uz Markovca kritike pišu još i F. Dugan, N. Faller, R. Matz i drugi.

U četiri godine izlaženja »Glazbeni vjesnik« nije zadržao fizionomiju kojom je započeo djelovanje. Već potkraj 1928. prestaje suradnja P. Markovca, čime je »Glazbenom vjesniku« znatno opao kvalitet. Tokom 1929. časopis donosi pretežno razne izvještaje sa skupština HPD-a i pjevačkih društava, a rijetki članci općeg karaktera ne ističu se serioznošću. Da se nađe najpogodniji oblik u kojem bi trebalo da »Glazbeni vjesnik« djeluje, raspisuje uredništvo potkraj 1929. anketu, koja međutim nije naišla na odaziv. Časopis je nakon toga ubrzo prestao izlaziti.

Još za izlaženja »Glazbenog vjesnika« počeo je u Zagrebu F. Šidak izdavati časopis »MUZIČKI INFORMATOR« – dvomjesečnik za muzičare i ljubitelje muzike. Časopis je izlazio vrlo neredovito. Prvi se broj pojavio 1. XII 1929. a 1930. izašla su samo dva broja. Slijedeća godina bila je još siromašnija, jer je izašao samo jedan broj. U 1932. časopis nije izlazio, a u 1933. pojaviše se samo dva broja. Nakon dulje stanke pokreće Šidak ponovo svoj časopis pod imenom »MUZIKA I KNJIGA«, ali je u godini 1935. i 1936. izašao svega po jedan broj. Zbog neredovitosti taj časopis nema veće značenje, a osim toga bio je posvećen u prvom redu reklamiranju muzikalija. Tek u nekoliko navrata skretao je pažnju na teške prilike u muzičkom životu, donoseći kraće napise o pojedinim problemima. Vrijedan pokušaj izdavača F. Šidaka nije uspio u svojim skromnim tendencijama čak ni onda kad ga je vlasnik i izdavač štampao, uređivao i dijelio besplatno. On će ostati zabilježen u historiografiji naših muzičkih časopisa kao osebujan pokušaj podizanja trgovačke reklame i propagande na viši kulturni stupanj.

Najznačajnije ostvarenje na polju naše muzikorevijske literature ovog razdoblja svakako je »MUZIČKA REVIIJA«, pod uredništvom Z. Grgoševića i P. Markovca. Časopis je izlazio od veljače 1932. do srpnja iste godine, u kojem su razdoblju objavljena četiri broja i jedan dvobroj. »Muzička revija«, kojoj su urednici u podnaslovu dali naziv »nezavisnog mjesečnika«, imala je ove rubrike: 1. Ličnosti i smjerovi, 2. Muzika i društvo, 3. Kritika i kontrola, 4. Film naših prilika, 5. Pregled. Intere-

santno je napomenuti da su jedini suradnici bili oba urednika. Oni su u prvom broju objavili napis kojim su ocrtali fizionomiju svoga časopisa u uvjetima ondašnje muzičke stvarnosti. Taj je članak prvi pokušaj kod nas da se jedan dio naše muzičke kulture fiksira u okvirima jednog društvenog kretanja. U smislu te proklamacije objavili su Markovac i Grgošević niz radnji i napisa o svim pitanjima našeg muzičkog života, pristupajući rješavanju problema s dovoljno oštine i konzekventnosti. Osobito se ističu koncizne misli Pavla Markovca o pojedinim razdobljima hrvatske muzičke povijesti i suvremene ideje Zlatka Grgoševića o potrebi temeljitih reformi u sistemu muzičkog školovanja.

Kritički dio »Muzičke revije« odlikuje se radikalnošću i oštrinom, koja je u ono vrijeme imala mnogo odjeka. Takvim stavom ona nije ni danas izgubila na aktualnosti. Dosljedni svojim principima, nisu se Markovac i Grgošević ustručavali da napadnu najistaknutije ustanove i pojedince u muzičkom životu Zagreba. Međutim, pogrešno bi bilo misliti da su te kritike samo žučljivi napadaji koji su rušili i razarali. Autori su se koristili svakom prilikom da uz tačne ocjene historijskih razdoblja pokažu i konstruktivne putove rješavanju pojedinih problema.

Po značenju i progresivnom stavu »Muzička revija« je jedno od najvrednijih dostignuća hrvatske muzičke publicistike. Polazeći s marksističkih pozicija, Markovac i Grgošević su beskompromisnim načinom podvrgli kritici naše društvene i kulturne prilike, s očitom namjerom da muzički život usmjere u skladu s naprednim težnjama ljudskog društva. Ta se tendencija odražuje i u člancima naučnog karaktera, koji su naprednim tumačenjem pojedinih problema i tačnim historijskim ocjenama pridonijeli razvoju naše muzičke nauke. Sagledana u cjelini, »Muzička revija« je potpuno ispunila svoju društvenu ulogu; uzme li se u obzir i to da je u to vrijeme vladajuća klasa suzbijala svako napredno htijenje, važnost i značenje tog časopisa još se jače ispoljuju.

Godine 1932. počeo je život i »SKLAD – smotra za promicanje glazbene umjetnosti«. Časopis je izlazio kao nastavak »Glazbenog vjesnika« i »Hrvatske narodne pjesme«, a vlasnik i izdavač bijaše zadruga s. o. j. »Sklad« u Zagrebu. List je izlazio šest puta godišnje u razdoblju od 1932–1940. Njegovi su urednici bili R. Matz (1932–1938) i M. Kolarić (1938–1940).

Program zadruge i lista »Sklad« sastojao se prema napomeni pokretača u tome »da uskladi interese svih glazbenih faktora – skladatelja, izvađača, kritičara i publike«, a naročito da omogući pjevačkim društvima pogodno plaćanje autorskih tantijema. Tog se programa časopis i pridržavao, donoseći »skladbe za sve kategorije pjevačkih zborova, i to od takvih autora koji se slažu s načelima Sklada«, zatim »kroniku našeg glazbenog života te informacije i upute za skladan rad svih faktora u hrvatskoj glazbenoj kulturi«. Počevši od četvrtog broja u 1933, »Sklad« povećava opseg, jer donosi na svojim stranicama i članke s područja amaterske glume.

Relativno najveći broj napisa u »Skladu« iz oblasti je našeg muzičkog folklora, i to naročito od Z. Špoljara, R. Taclika, V. Žganca i Z. Grgoše-

vića. Inače tekstualni dio tog časopisa po svojoj vrijednosti zaostaje za glazbenim dijelom. Svakom svesku bilo je redovito priloženo nekoliko kompozicija. U najvećem broju zastupana je zborna muzika (preko sto kompozicija), a objavljeno je i nekoliko radova za klavir, violinu i sastav duhačkih instrumenata. Među autorima zborova ističu se E. Adamić, I. Brkanović, M. Cipra, F. Dugan, Z. Grgošević, R. Matz, M. Požajić, R. Tacik, Z. Špoljar, V. Žganec i dr. Instrumentalne kompozicije, koje po vrijednosti zaostaju za vokalnim, štampali su P. Dumičić, Z. Grgošević, R. Matz i S. Zlatić.

Objavljujući kompozicije domaćih autora i pomažući tako rješavanje krize, nastale donošenjem zakona o zaštiti autorskih prava, »Sklad« je u toku devet godina ispunio svoju ulogu dosljedno i s puno uspjeha. Štampane kompozicije, od kojih dobar dio pripada u značajna ostvarenja hrvatske zborne muzike, pružile su pjevačkim društvima dostupan i kvalitetan repertoar. Međutim, dok je glazbeni prilog »Sklada« izvršio na taj način određenu zadaću, sam časopis nije uspio pronaći najzgodniju formu kojom bi pristupio izvršavanju ostalih svojih zadataka. Najavljene »informacije i upute za skladan rad svih faktora u hrvatskoj glazbenoj kulturi« nisu postigle svrhu, jer se nisu u toku devet godina ni razvile do onog oblika u kojem bi mogle odigrati svoju dobro zamišljenu ulogu. Organizacione vijesti »Sklada«, što su se pojavljivale umjesto najavljenih informacija, odnosile su se na samu zadrugu i nemaju vrijednosti za »razvitak hrvatske glazbene umjetnosti«. Iznimku čine pojedini napisi Z. Grgoševića, u kojima se autor dotakao nekih aktualnih pitanja suvremene muzičke prakse, a kronika glazbenog života – inače veoma neredovita – nema većeg kritičkog značenja, jer nije išla dalje od suhog registriranja održanih priredbi.

Kao službeno glasilo crkvenog pjevačkog udruženja Ćirilometodova kora u Zagrebu pojavio se u veljači 1933. »ĆIRILOMETODSKI VJESNIK – smotra za staroslavensku glazbu«. List je izlazio mjesečno, a vlasnik i izdavač bio je Ćirilometodski nakladni zavod u Zagrebu. Taj su časopis, koji je izlazio od veljače 1933. do kraja 1940, uređivali V. Višošević, B. Komarevski, T. Ivanović, J. Požgaj i M. Tajčević. Upoznavanje istočnocrkvene glazbene umjetnosti i njene literature bio je glavni cilj tog časopisa. Međutim, »Ćirilometodski vjesnik« nije se ograničio samo na svoje specifične probleme, nego je donosio i članke općenitog karaktera kao i napise o aktualnim muzičkim zbivanjima.

Uz vrijedne historijsko-biografske materijale skupina teoretsko-folklornih radova najvažniji je dio »Ćirilometodskog vjesnika«. Okupivši suradnike iz svih krajeva zemlje i inozemstva, časopis je dobio donekle internacionalan karakter – neke su se rasprave štampale i na francuskom jeziku.

Iako »Ćirilometodski vjesnik« u programu svog rada nije kritici dodio značajnije mjesto, ipak se ona pojavljuje na njegovim stranicama, proširujući se od skromnih registratorskih napisa do temeljitih i opširnih prikaza naše muzičke prakse u glavnim kulturnim centrima. U prvim godinama izlaženja kritičke opaske anonimnih autora bile su

sadržane u vijestima iz glazbenog života. No već od 1936. časopis donosi opširnije prikaze koncerata, muzičkih publikacija, a osvrće se i na sve važnije događaje u muzičkom životu. Za te prikaze ne možemo reći da imaju jasni subjektivni stav, ali se ističu sistematskim kroničarsko-informativnim tonom. U posljednjim godištima časopis objavljuje redovitu kroniku koncertnog i opernog života iz Zagreba (stalni dopisnik M. Tajčević), iz Beograda (A. Nikolaev), Ljubljane (I. Rakove), a povremeno čak i iz Sofije i Plovidva. Donoseći redovito glazbeni prilog, »Čirilometodski vjesnik« objavio je znatan broj crkvenih zbornih kompozicija domaćih i stranih autora.

U ovome razdoblju pojavljuje se i nekoliko muzičkih časopisa posvećenih specifičnim glazbenim područjima, kao na primjer: dječjoj i omladinskoj muzici, tamburaškoj glazbi i jazz-muzici. Iako ti časopisi nemaju većeg značenja, osvrnut ćemo se u glavnim crtama i na njihove osnovne karakteristike.

»GRLICA – revijalna zbirka omladinske muzike« izlazila je u Zagrebu 1933/34. pod uredništvom S. Kumara. Uviđajući potrebu da se muziciranju najmlađih posveti posebna briga, pokretači te revije pristupili su široko zasnovanoj akciji kojoj je bio cilj da – objavljujući vrijedne kompozicije domaćih autora – dade omladinskim zborovima prikladan i pristupačan repertoar. Zbog toga je časopis donosio kompozicije istaknutih skladatelja iz cijele Jugoslavije. Uz svaku kompoziciju objavljena je i sažeta muzička analiza dotičnog djela i kratka biografija autora.

Nastavljajući djelovanje »Grlice«, izdaje i uređuje S. Modrijan 1939. »PROLJEĆE«, zbirku omladinskih zborova. Taj je časopis s manjim prekidima izlazio do 1945. i objavio velik broj kompozicija za djecu i omladinu kao i niz članaka u vezi s muzičkim odgojem mlađeg naraštaja. Ovdje treba spomenuti interesantan pokušaj Z. Grgoševića da omladini pruži osnovnu muzičku naobrazbu putem »dopisne muzičke škole«.

Tamburaškoj glazbi posvećen je bio časopis »HRVATSKA TAMBURICA«, koji je izdavao pod uredništvom V. Mutaka Hrvatski tamburaški orkestar »Zajc«. Časopis je izlazio od svibnja 1936. do kraja 1941. Donoseći uglavnom članke koji su težili unapređivanju tamburaške glazbe, list je objavljivao povremeno i glazbeni prilog za tamburaše.

Početkom 1941. počinje u Zagrebu izlaziti časopis koji se bavio jazz-muzikom. To je bio »SVIJET JAZZA – list moderne glazbe i njenih stvaralaca«. List su uređivali Z. Tekauc i U. Jurković. Izašla su svega tri broja.

Zanimljiv je pokušaj značio muzički časopis »RITAM«, koji je također počeo izlaziti 1941. dospjevši samo do trećeg broja. Vlasnik i izdavač bio je B. Kreger, a odgovorni urednik I. Majer. Pokretači tog lista htjeli su na popularan način približiti muziku i muzički život širim slojevima, te su s tom namjerom objavljene reportaže o S. Šuleku, M. Bašiću i J. Gotovcu, uz vijesti iz svih područja muzičkog života, od simfonijskih koncerata do nastupa tamburaških zborova i jazz-orkestara.

U razdoblju između dva rata broj se naših muzičkih časopisa povećao u odnosu na prethodno doba, što je svakako rezultat razvijenog muzičkog života. Časopisi su nastojali da u okvirima svojih mogućnosti što aktivnije sudjeluju u rješavanju pojedinih problema, a nekima je to u znatnoj mjeri uspjelo. Teškoće na koje su nailazili u ovom razdoblju istog su karaktera kao i u prethodnom, ali treba istaći da su teške društveno-političke prilike bile često jedan od glavnih uzroka kratkom životu najnaprednijih muzičkih časopisa. Uprkos tome uspjela je naša muzikoperiodička literatura doseći u ovom razdoblju relativno viši nivo, a pojedini su časopisi i danas uzoran primjer serioznog muzičko-publicističkog djelovanja.

RAZDOBLJE NAKON II SVJETSKOG RATA

Ratovi i društveno-politička previranja izazivaju redovito promjene u kulturnom životu pojedinih sredina. Revolucionarna borba naših naroda 1941–1945. za oslobođenje zemlje od okupatora ostvarila je nove socijalističke odnose u društvu. Vlast radnog naroda našla se nakon prohujalog ratnog vihora pred teškim zadacima. Porušenu zemlju trebalo je izgraditi i obnoviti, ali isto tako trebalo je i u oblasti umjetnosti i nauke početi izgradnjom kulture, koja će na pozitivnim tekovinama prošlosti izrasti kao odraz bitno promijenjenih društvenih odnosa.

Muzički život poprima nakon oslobođenja nov smisao. Umjetnost, koja je nekada bila dostupna tek manjem krugu povlaštenih, postaje sada sve više svojinom širokih masa, pa zbog toga muzika više nego ikada prije nosi određeni društveni karakter. Takva situacija uvjetuje bujan razvitak muzičkog života, koji je sada vođen potrebama i zahtjevima nove kulture.

Godinu dana nakon oslobođenja počinju u Zagrebu izlaziti »MUZIČKE NOVINE«, koje je do kraja 1947. izdavao Hrvatski državni konzervatorij, a nakon toga Hrvatski glazbeni zavod, Udruženje kompozitora Hrvatske i Udruženje reproduktivnih muzičkih umjetnika Hrvatske. Pod upravom redakcionog odbora (E. Vaulin, J. Andreis, M. Cipra, N. Devčić i I. Maček) list je izlazio kao mjesečnik od svibnja 1946. do kraja 1948.

»Muzičke novine« su objavile niz članaka o pojedinim ličnostima i razdobljima, mnoge napise teoretskofolklornog karaktera uz redovite prikaze muzičkih priredbi. Znatnu pažnju časopis je posvetio i muzičkoj pedagogiji. U toku svog trogodišnjeg izlaženja »Muzičke novine« su se trudile da pridonesu razvitku naše muzičke kulture, ali su se morale boriti ne samo s nezainteresiranošću šireg kruga muzičara i javnosti već i s problemima sadržaja i forme svog djelovanja.

Nakon stanke od preko godinu dana pojavljuje se u Zagrebu »MUZIČKA REVIJA«, organ Udruženja kompozitora Hrvatske i Udruženja reproduktivnih muzičkih umjetnika Hrvatske. U godini 1950. izašlo je šest brojeva, a u 1951. samo jedan. Uz glavnog urednika J. Andreisa sudjelovali su u uređivanju lista i M. Burić, N. Roje, M. Bašić, I. Kirigin i M. Cipra. Taj je časopis u prvom dijelu donosio članke i studije općenitog karaktera, a drugi se dio (feljton) sastojao od osvrta na priredbe u našem muzičkom životu, izvještaja o radu stručnih udruženja i vijesti iz zemlje i inozemstva.

»Muzička revija« je značajno dostignuće u ovoj oblasti. Taj je časopis izvršio svoju ulogu, koja je međutim – i ovog puta – bila kratkotrajnoga vijeka. Uzroci toj pojavi, koja se kao crvena nit provlači kroz čitavu historiju naših muzičkih časopisa – u prvome redu malen broj pretplatnika – imali su i ovdje odlučujuću riječ, jer ni dobra volja izdavača ni kvalitetna suradnja nisu uspjeli produžiti život tom značajnom muzičkom časopisu.

Savez muzičkih udruženja Hrvatske pokrenuo je potkraj 1951. polumjesečni časopis »MUZIČKE NOVINE«. Pod uredništvom S. Bombardelija i kasnije F. Pomykala list je izlazio od 15. XII 1951. do 1. X 1952. U mnogobrojnim člancima i osvrtima zahvaćeni su gotovo svi značajniji događaji u muzičkom životu.

Prazninu koja je tada nastala u obavještavanju, informiranju i registriranju manifestacija na muzičkom polju u svijetu i kod nas pokušava 1953. Muzička naklada iz Zagreba ispuniti svojim »MUZIČKIM NOVOSTIMA«. Od tog časopisa, manjeg formata, izašlo je pod uredništvom redakcionog kolegija (odgovorni urednici T. Kuljiš i R. Matz) svega dvanaest brojeva. Časopis je imao u prvom redu informativan karakter. U stalnim rubrikama donosio je vijesti o koncertnom i opernom životu u Zagrebu i republici kao i programe važnijih izvedaba na domaćim i stranim radio-stanicama. Posebno mjesto zauzimale su vijesti muzičkih udruženja i dopisi čitalaca. Svojim skromnim zadacima »Muzičke novosti« su u potpunoj mjeri odgovorile objavom kraćih i zanimljivih članaka gotovo sa svih područja muzičke teorije i prakse kao i redovitim pregledom muzičkih priredbi. Materijalne teškoće (pretplatnici!) onemogućile su dalje izlaženje tom – do danas – posljednjem časopisu općenitog karaktera u Hrvatskoj.

Kao glasilo Udruženja muzičkih pedagoga Hrvatske izlazi u Zagrebu od 1956. časopis »MUZIKA I ŠKOLA«, koji pod uredništvom T. Reich tretira probleme muzičke nastave, donoseći priloge suradnika iz cijele države.

Osim tog časopisa izlazio je u Zagrebu i list »TAMBURAŠKA GLAZBA«. Od svog prvog broja u rujnu 1955, taj se časopis pojavljivao svaki drugi mjesec do kraja 1960, donoseći članke o tamburaškoj glazbi. Uz svaki broj izlazio je i glazbeni prilog, koji je sadržavao različite kompozicije za tamburaške sastave.

ZAKLJUČAK

Već je u uvodnom dijelu ovog napisa bila spomenuta povezanost, odnosno upravo nužna veza, između razvoja muzičke produkcije i re-produkcije i pojave muzičkih časopisa. Tom je prilikom bilo utvrđeno da tek razvijen muzički život jedne sredine izaziva pokretanje stručnih publikacija, koje bi inače morale biti odgojno-informativni stimulansi i odraz muzičkih zbivanja određene epohe. Ako se s tog gledišta osvrnemo na cjelokupni historijat naših muzičkih časopisa, uočiti ćemo da je on i kod nas najuže povezan s razvojem muzičke kulture. Put kojim je ona prolazila u posljednjih osamdeset godina okarakteriziran je naglim skokovima, iza kojih je gotovo uvijek slijedila odulja stagnacija puna stihije, nesređenosti i provincijalizma. Jasno je da je takav razvoj bio uvjetovan određenim društvenim gibanjem i da je u tom smislu i naša muzička kultura odraz specifičnih društveno-historijskih uvjeta. U atmosferama pojedinih razdoblja naši su se muzički časopisi morali suočiti s teškoćama koje su im dale zajednički biljeg i koje su oni svladavali s više ili manje uspjeha, što je zavisilo od konkretne ekonomske situacije, snalaženja pojedinih pokretača ili od financijske stabilnosti izdavača.

Hrvatska muzikorevijska literatura obuhvaća razne oblike muzičkih publikacija, od časopisa općeg karaktera do glasila pojedinih društava i organizacija. U pojedinim vrstama bilo je ostvarenja koja su se istakla aktivnom ulogom u rješavanju gorućih problema (*Muzička revija*), ili ozbiljnim naučnim priložima (*Sv. Cecilija*, *Ćirilometodski vjesnik*). Relativno najveći broj časopisa izlazio je kao organ ili glasilo neke društvene organizacije. Fizionomija tih publikacija gotovo je uvijek vezana uz određena društvena, vjerska ili politička obilježja. Zbog toga je i njihova uloga bila svedena u granice općedruštvene linije izdavača. Karakteristično je ipak da časopisi koje su izdavali pojedinci odskaku kvalitetom – osobito u pogledu aktuelnosti i aktivnosti – u rješavanju pojedinih problema. Te publikacije (*Gusle*, *Glazbeni vjesnik*, *Muzička revija*) bile su – što je opet karakteristično – kratka vijeka. Uzroci toj pojavi leže u još težim materijalnim uvjetima tih časopisa, a u pojedinim slučajevima i politički su momenti igrali važnu ulogu. I na kraju, glasila pjevačkih i muzičkih društava kao i časopisi posvećeni nekim manje važnim muzičkim oblastima imaju u hrvatskoj muzičkoj publicistici pretežno historijsko-dokumentarno značenje.

Gledajući razvoj hrvatskih muzičkih časopisa u cjelini, opažamo konstantan uspon u formalnom, a donekle i u sadržajnom pogledu, ali je nesklad između težnji i programa pojedinih listova i realnih potreba i mogućnosti konkretne epohe i situacije i nadalje jedna od glavnih karakteristika naših muzičkih časopisa. Osim rijetkih iznimaka časopisi nisu uspjeli pronaći odgovarajuću formu i sadržaj koji bi odgovarao našim specifičnim uvjetima. U većini slučajeva uzimao se inozemni klišej, koji se tek djelomično mogao primijeniti na naše prilike. Zbog toga ni većina časopisa nije uspjela ostvariti kontakt sa širim krugom

muzičara i javnosti, pa je odatle proizašla i druga karakteristika – kratkotrajnost i neredovitost izlaženja. No bilo bi suviše jednostrano, a i naivno, kad bismo uzroke kratkog života pojedinih publikacija tražili isključivo u nepodesnoj formi i sadržaju. Štaviše, glavni i odlučujući moment bio je gotovo uvijek u nerazvijenoj svijesti naše muzičke javnosti o potrebi muzičkih časopisa. Muzička praksa naše prošlosti bila je vezana uz publiku kojoj je često bilo svejedno kojim će putem i na koji način krenuti muzički život, pa zato i nije nastojala da se preko muzičke štampe uključi u pokušaje oko unapređivanja naše muzičke kulture.

Summary

The first musical magazines in Croatia emerged just when Croatian music was experiencing a fresh flowering in the second half of the 19th Century. They reached their highest and fullest development in the »SV. CECILIJA« Magazine, first published in 1877-78. It only lasted a few issues on the Seventies, but from 1907 onwards continued being published for a full 38 years. Though the magazine was primarily concerned with problems of sacred music, throughout the many years of its publication it covered all branches of musical life in Croatia, excelling particularly in studies of musical history, and folk music.

All other musical magazines were of a much shorter duration. »GUSLE«, and »GLAZBA« appeared for only a year each in the last decade of the 19th Century, and the next magazine to be published was - »TAMBURICA« in 1903. Of a somewhat longer lifetime was »GLAZBENI VJESNIK« (1904-1907) which on several occasions had valuable achievements to its credit with its reviews, and contemporary observations. Singing societies' problems were mainly dealt with in »PJEVAČKI VJESNIK« (1905-1912).

Between the two wars, numerous musical magazines reflecting a new picture of musical life came into being. Among these, »MUZIČAR« (1923-1941) lasted longest. It dealt with social and professional problems of the musical guild. The magazines »NAŠA MUZIKA«, »GLAZBENI VJESNIK«, »MUZIČKI INFORMATOR«, and others did not achieve longevity, though they had some valuable periods while they lasted. The most successful was »MUZIČKA REVIJA« in 1932 with only six issues. The same year saw publication of »SKLAD« which in the nine years it came out distinguished itself by its musical sections. Articles on folk music theory were the fundamental virtue of »ČIRILOMETODSKI VJESNIK« (1933-1940).

With the rich musical life after the Liberation, musical magazines came into their own. »MUZIČKE NOVINE« (1946-1948 and 1951-1952), and »MUZIČKA REVIJA« (1950-1951) are the most representative. Besides these two, musical magazines with no particular significance have been published over the years.

Musical magazines in Croatia have in a number of instances achieved excellent results. But because of their shortlived and sporadic publication, they have not succeeded in achieving the place they merit in Croatian musical culture as a whole.